

לביאורו של "מאמר הדורות"

מִרְן הַרְבַּ קוֹק, בְּהַקְדַּמְתּוֹ לַעֵינַי אִי"ה, הַתּוֹוֹה לָנוּ אֶת הַדֶּרֶךְ בְּקִרְיַת דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּאוֹפֵן הַבִּיאוֹר וְהַפִּירוּשׁ. תְּכוּנַת הַפִּירוּשׁ הִיא לְהַרְחִיב אֶת עֵצֶם הַדְּבָרִים הַטְּמוּנִים בֵּין קַפְלֵי הַכְּתוּב. אֲמַנֵּם עֲנִינּוֹ שֶׁל הַבִּיאוֹר הוּא שֶׁבְּכּוּחוֹ לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַקּוֹרָא לְחַלּוֹל רַעִיוֹנוֹת חֲדָשִׁים, אֲף שֶׁלֹּא נִכְלָלוּ בְּכוּוֹנַת הַכּוֹתֵב. אֲךָ טְבַעֵי הַדְּבַר, שֶׁאֲף בִּיחָס לְמֵאֲמֵר הַדּוֹר נִנְהַג כֵּךְ, וְנִנְסָה לְהַצִּיעַ בִּיאוֹר, שֶׁאֵינּוּ אֲלֵא פִירוּשׁ, לְאֲמַתּוֹ שֶׁל דְּבַר.

א. "הבה נכין לו הדרך"

אִי אֲפִשֶׁר לְהַתְעַלֵּם מְאוּוִירַת הַחֲמֵלָה עַל הַדּוֹר הַמִּיּוֹסֵר בְּתֵּהֶפּוּכּוֹתָיו, הַמְּלוּוֶה אֶת הַמֵּאֲמֵר וּמְפּוֹרֶשֶׁת בּוֹ. כְּדֵי לְסַיֵּעַ לְדוֹר קוֹרָא הַרְאִי"ה:

הִבֵּה נִכְיָן לוֹ הַדֶּרֶךְ נִרְאָה לוֹ אֶת מְבוֹא הָעִיר, לְמַעַן יוּכַל לְמַצּוֹא אֶת הַפֶּתַח... לֹא נַעֲשׂוֹק מִמֶּנּוּ אֶת כָּל הָאוֹר וְהַטּוֹב, אֶת כָּל הַזּוּהָר וְהַעוֹצְמָה שֶׁרַכַּשׁ לוֹ כִּי אִם נִרְבֵּה עֲלֵיהֶם, בְּאוֹר הָאֲמַת, הַמְּנַהֵיג מִמְּקוֹר הַנִּשְׁמָה הַיִּשְׂרָאֵלִית.

אֲךָ דוּמָה, שֶׁמִּבְעַד לְדְבָרָיו יִשְׁנֵה רְמִיזָה לְתוֹכָהּ מְסוֹתֶרָה לְשִׁלּוּמֵי אֲמוּנַת יִשְׂרָאֵל. כְּדֵי לְהַדְרִיךְ אֶת הַדּוֹר יֵשׁ צוֹרֵךְ לְהַכִּיר שֶׁהוּא רַכַּשׁ לוֹ זוּהָר וְעֲצָמָה, וְעַל הַמְּדַרְיָכִים אֲךָ לְכוּוֹן אוֹתָם. בְּעֵצֶם כּוֹתֵב הַרְבַּ קוֹק "הִבֵּה נִרְאָה לָנוּ אֶת הַדֶּרֶךְ", נִבִּין אֶת הַמְּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְזוּהָר הַדּוֹר בְּעוֹלָמֵנו הַרוּחָנִי, וְאִזּוֹ נוֹכַח לְהַדְרִיכּוֹ. הַרְבַּ קוֹק מְצִיִּין שֶׁלְעוֹמַת הַבּוֹז לְמִסוֹרַת, הַשּׁוֹרֵר בְּדוֹר, מוֹפִיעִים בּוֹ רַגְשֵׁי חֶסֶד וַיּוֹשֶׁר. אֲךָ דוּמָה שֶׁנוֹכַח לְמַקְדֵּךְ אֶת עֲצַמַת הַדּוֹר, לְאוֹר סוּגִיָּה נּוֹסֶפֶת בְּמִשְׁנַת הַרְאִי"ה.

ב. "באדם אמיין"

שַׁחֲקֵי, שַׁחֲקֵי עַל הַחֲלוּמוֹת, זֶה אֲנִי הַחוֹלֵם שַׁח

שַׁחֲקֵי, כִּי בְּאָדָם אֲאֲמִין, גַּם בְּרוּחוֹ רוּחַ עֵז

דוּמָה, שְׁמַלִּים אֲלוֹ מְבַטְאוֹת אֶת תְּמַצִּית הָאֲמִירָה הַחִילוּנִית, אֲלֵא שֶׁלְהַפְתַּעֲתֵנוּ, כּוֹתֵב הַרְאִי"ה (אוֹרוֹת הַתּוֹרָה י"א, ב):

הָאָדָם הַיִּשְׂרָאֵלִי צָרִיךְ לְהֵאֲמִין בְּחַיִּיו, כְּלוּמֵר שֶׁיֵּאֲמִין בְּחַיֵּי עֲצָמוֹ, וְהַרְגִּשׁוֹתָיו הַהוֹלְכוֹת בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׂרָאֵלִית, מִיִּסוּד נִפְשׁוֹ.

אֲלֵא שֶׁהַהֲבֵדֵל בֵּין דְּבָרֵי הַרְאִי"ה לְאֲמִירָה הַחִילוּנִית מִשְׁתַּקֵּף בְּמִשְׁפַּט הַבֵּא:

הַתּוֹרָה צָרִיכָה שֶׁתִּהְיֶה נֹר לְרַגְלוֹ, שֶׁעַל יְדֵהּ יִרְאֶה אֶת הַמְּקוֹם שֶׁשֵּׁם הַטְּעוֹת עֲלוּלָה...

הַרְאִי"ה מְדַגִּישׁ שֶׁלְהַרְגִּשׁוֹתָיו שֶׁל אָדָם, לְמֵאוּוִיוֹ, לְרוּחוֹ, לְתִכּוּנּוֹתָיו כְּאָדָם, יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת מִצַּד עֲצָמָם. מִעֵצֶם הַיּוֹתוֹ אָדָם, יֵשׁ לוֹ עֶרֶךְ עֲצָמִי. מִתּוֹךְ כֵּךְ יֵשׁ עֶרֶךְ לְאוֹמְנוֹת (אֲגוּרוֹת הַרְאִי"ה א ס"י קִנְחָה) לְיוֹפֵי (עֵינַי אִי"ה, בְּרַכּוֹת ט, קִיא) לְסַקְרָנוֹתוֹ וְלִשְׁלֵל תִּכּוּנּוֹתָיו הָאֲנוּשִׁיּוֹת:

צְדִיקִים בְּאֲמַת צְרִיכִים לְהִיּוֹת אֲנָשִׁים טְבַעִיִּים, שֶׁכָּל תִּכּוּנּוֹת הַטְּבַע שֶׁל הַגּוֹף וְשֶׁל הַנֶּפֶשׁ יִהְיוּ

(עֲרַפְלִי טוֹהַר עֲמִי טו; שְׁמוּנָה קִבְּצִים ב, לג)

אֲצִלֵּם בְּתִכּוּנָה שֶׁל חַיִּים וּבְרִיאוֹת.

אך דווקא בתחום זה מזהה הרב קוק אפשרות של חולשה ליראי שמים:
 ומתוך שהשפעה הרצויה של קבלת עול מלכות שמים, היא בוודאי להעלים את הרע שבנפש
 - מחלשת היא בחסרי בירור את כללות הכוח, בין הכוח הרוחני, דהיינו העצמיות המחשבתית,
 בין הכוח החומרי... (אורות הקודש ג, ראש דבר עמי ל; שמונה קבצים ג, יז)
 וממילא נעשה האדם חלוש החיים, **והציבוריות נעשית לקויה**. אין אומץ ואין חפץ קבוע
 לשכלול, להכשרתם של החיים החברתיים. (אורות הקודש שם עמי כח; שמונה קבצים ג, קפד)
 אשר על כן מתייחס הרב לתלמידי חכמים מבקשי א-להים יגיעים ועייפים ברוח, לצד אנשים שמגמתם
 הפנימית היא דרישת א-להים, אך כוח הרצון ועוז החיים נחלש בהם, וקורא:
צריך להראות את הדרך איך נכנסים לטרקלין: דרך השער. השער הוא הא-להות המתגלה
 בעולם בכל יופיו וחדריו. בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה...
 בכשרונות כל שיח, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהגיגות כל חושב, בהרגשת כל
 מרגיש ובסערת גבורה של כל גיבור. (זרעונים א)
 שילובם של הקטעים שציטטנו, מעלה שאלה: אם נפש האדם הטבעית והרגשותיה הן גילוי
 א-להי, מהי אותה סכנה האורבת לפתחו של אדם המאמין בחייו, שלשם כך נצרכת התורה
 להיות נר לרגליו ולהצילו?

ג. מוסר הקודש

הטבע אינו יודע ממוסר וצדק, כי אם שואף לחפצו, לבנות ולהרוס, לנבל ולהצמיח, וכן הטבע
 הפרטי של האדם איננו יודע כי אם את חפצו המיוחד. אבל הקדושה היא מתפשטת... עד
 שמאירה את מאור המוסר גם בטבע האדם. (אורות הקודש ג, יב; שמונה קבצים א, רפט)
 האם נוכל להגדיר את המעלה שבקדושה על פני המוסר הבוסרי האנושי?
 עיקר תוכן מעלת הקדושה, הוא שיתרומם האדם לשום כל מגמתו ומעייניו לא לצורכי עצמו,
 כי אם לכבודו של אדון כל העולמים... וכל זמן שיחשוב האדם רק להשלים את עצמו, אפילו
 בשלמות רוחנית אין זה בכלל קדושה... על כן עיקר העבודה הרוממה הזאת נר לנתיבתו תמיד,
 הוא באמת מתעלה לקדושה כיוון שאין מגמתו לאהבת עצמו... (עולת ראייה א, רעא)
 מתבאר אפוא, שהרגשותיו של האדם כבן אנוש הינן מתת א-להים (עיי עוד בעולת ראייה א,
 צב), אלא שיש לסנן על ידי הפנייתם לטובת הכלל, העם והאנושות. הפניה זו היא שתוביל
 לחשיפת כבוד שמים בבריאה.
 על כן נראה שגרעין כל קדושה הוא הרצון להיטיב לכלל. גם אם האדם מדבר ויוצר מהגיגי לבו,
 אם אך יעשה זאת למען יצירת תרבות לעם - הרי שבוזה טמון גרעין קדושה, בציבוריות וביצירת
 תרבות ציבורית. נראה שזהו הזוהר והעצמה שזיהה הרב קוק בדורו. חשיפת הגדולה באדם
 כאדם על שלל כישורונותיו, והפנייתם ליצירת חברה ציבורית ישראלית. על רקע זה נבחן את
 התופעות המתרגשות בדורנו.

ד. מאמר הדור - תשס"ד

זה שנים נטוש ויכוח אם דורנו דור נפלא או שמא נתמעטו הדורות. נראה שניטיב להתייחס לכך, לאור הקטע הבא (ערפילי טוהר עמ' סז; שמונה קבצים ב, קצ):

מתוך קטנות אמונה נדמה שכל מה שבני אדם מזדרזים לחזק את מעמדם, להילחם נגד הרעות המתרגשות בעולם, לרכוש להם מדע, גבורה, יופי סדר, שכל אלה הינם דברים היוצאים מחוץ להתוכן הא-להי שבעולם... אבל כל זה טעות גדולה היא וחסרון אמונה. הדעה הטהורה רואה היא את ההופעה הא-להית בכל תיקון חיים יחידי וציבורי רוחני וגשמי. **היא מודדת את העניינים במידת התועלת שהם מביאים או קלקול שהם מקלקלים.** ובמידה זו לעולם לא תהיה תנועה חייבת כולה, כשהיא עוסקת לברוא איזה דבר, בין גשמי בין רוחני. יוכל הדבר שיהיו בה מגרעות, אבל בכללותה, הכול הוא מכלל היצירה הא-להית ההולכת ופועלת, "לא תהו בראה, לשבת יצרה".

על רקע הדברים מתחורר, שהוויכוח אם דורנו דור נפלא או מפונק הוא **ויכוח קראי!** אין הצד הטוען לשלילת ערך הדור פטור מלהתייחס לסגולת ישראל שהדגיש הכוזרי. מנגד, התעקשות על הגדרת הדור כ"דור נפלא" מחטיאה אף היא. כביכול לולא הגדרה זו, אין לנו כל עניין בעולם הרוח האנושי. עלינו להתרכז בעובדות, למדוד את העניינים במידת התועלת שהם מביאים, כלשון הראי"ה, וכל זמן שיש בקרב העם היושב בציון רצון ליצור ולקיים ציבוריות ישראלית, כל זמן שישנו חפץ הטבה לכלל, כל זמן שישנה חשיבה במושגים ציבוריים, אצל כל אחד כפי הבנתו הכנה - הרי שבכך טמון היסוד לקודש ברמה זו או אחרת. וגילוי האנושיות שבכל הכיוונים הללו הינם גילויים של נפש האדם האנושית, שלעתים מופיעים בצורה פראית, ולעתים בצורה בריאה יותר מאשר בתוכנו.

על רקע זה יש לבחון כל תופעה חברתית המתרחשת במחננו - האם יש בה בשורה לכלל? אם חפץ ההטבה לכלל משתלב בה, אזי גרעין קודש זה מגלה על טהרתם של הרגשות האנושיות הפרטיות הבוקעות מנושאייה. גם אם מתגלה חפץ הטבה זה בתופעות הנראות לעתים זרות או מופרזות, אין זה כי אם גילוי של פן אנושי של נפש האדם, וכיוון שאף אנו ניחנו באותה נפש, אין אנו פטורים מלהתייחס אליו, ולברור ממנו את המינן הנכון איש איש לפי נפשו. זהו **הביאור**, לענ"ד, למאמר **הדורות**: גילוייה של נפש האדם על שלל מאווייה והרגשותיה, החפצה במימושה מתוך ראייה כנה של טובת הכלל - בקודש יסודה.

